

ЛЮБОВ І СЕКСУАЛЬНІСТЬ У СТРУКТУРІ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ

Упродовж багатьох років проблема любові і форм її прояву в людських відносинах була і залишається одним з найбільш важливих предметів досліджень різних напрямів гуманітарних наук. Дійсно, володіючи особливим онтогенетичним статусом, любов і сексуальність як сама суть і зміст людського життя формують поле аналізу самих різних наукових дисциплін: філософії, культурології, медицини, психології і, зокрема, – психоаналізу. Засновник психоаналітичної парадигми З. Фрейд у роботі "Нариси теорії сексуальності" [4], визначивши любов як прагнення однієї людини іншу зробити щасливою, а для цього піднести і подарувати щось найкоштовніше і важливіше, тобто себе, задав особливе ставлення до даного феномена в середовищі нині вже класичних психоаналітичних досліджень Ш. Фереча, А. Фрейда, Х. Кохута, Р. Хартмана, М. Кляйн, Д.В. Віннікотта і інших представників психоаналізу. Ця проблема є центральною і в роботах сучасних представників психоаналітичної парадигми О. Кернберга, Р. Нюнберга, В. Техке, Ж. Лапланша, Б. Понталіса Г. Блюма і ін. У зв'язку з цим особливої значущості і актуальності дослідження витоків і форм реалізації кохання і сексуальності набуває в аспекті глибиннопсихологічного аналізу структури і змісту стосунків дітей і батьків. При цьому, практично важливим є дослідження того, як фрустрована і нереалізована сексуальність батьків впливає на форму і зміст їх сприйняття дитини і ставлення до неї.

Мета роботи полягає в дослідженні ролі любові і сексуальності в становленні родинних стосунків.

У психоаналітичній традиції (мається на увазі сукупність підходів інстинкт-теорії, об'єкт-теорії і теорії Его-психології) сексуальність це не лише особлива активність і задоволення, пов'язані з функціонуванням генітального апарату. Це також ряд збуджень і дій, які з найранішого дитинства приносять людині задоволення, що не зводиться до задоволення тієї або іншої фізіологічної потреби і становить один з елементів нормального сексуального кохання.

Любов, у найширшому психоаналітичному сенсі, розглядається як здатність або функція, підвладна гальмуванню, перверсії і сублімації. При цьому, з точки зору класичної теорії потягів, всі форми кохання є похідними від потягу з головною метою – забезпечити його задоволення. А з точки зору теорії об'єктних стосунків, усі вони є проявом потреби будувати стосунки з об'єктом. Вказана потреба надалі розглядатиметься як базова, тобто що формує структуру стосунків дітей і батьків і що визначає її зміст.

Формально ця структура виглядає відносно просто - вона включає два взаємозв'язані аспекти, заснованих на реалізації вказаної потреби:

1. Взаємини подружжя;
2. Взаємини кожного батька з дитиною.

У змістовному плані особливої значущості набувають два аспекти :

Перший аспект: реципрокність і комплементарність в Я-репрезентаціях подружжя.

Другий аспект: реципрокність і комплементарність об'єкт-репрезентацій батьків і Я-репрезентацій дитини.

На думку О. Кернберга за наявності зрілого сексуального кохання "еротичне бажання переростає в стосунки з конкретним об'єктом, в яких несвідома активація стосунків з минулого досвіду і свідомі чекання відносно майбутнього життя пари поєднуються з формуванням спільного Я-ідеалу (переклад мій – Д.І.) [1: 46]". Тобто зріле сексуальне кохання має на увазі деякі угоди й зобов'язання в області сексу, емоцій, цінностей, тим самим вона забезпечує можливість розвитку дорослих або зрілих об'єктних стосунків.

Це є те, що у фундаментальній для сучасного психоаналізу роботі "Нариси теорії сексуальності" З. Фрейд називав абсолютно нормальною настановою в коханні [4]. Вказана настанова забезпечує адекватну потребам суб'єкта, самореалізацію в стосунках з об'єктом, тобто в родинних стосунках дорослої людини.

Такого роду самореалізація у формі зрілих об'єктних стосунків за З. Фрейдом можлива за наявністю наступних компонентів:

1. Сексуального збудження, яке переходить в еротичне бажання, по відношенню до іншої людини (об'єкту кохання);
2. Автентичних і компромісних форм реалізації цього бажання;
3. Симбіозу чуттєвості й ніжності, що походить з об'єднання лібідинозних і агресивно навантажених Я- і об'єкт-репрезентацій (зрозуміло з перевагою кохання над агресією);
4. Ідентифікації з іншим, , що має реципрокну і компліментарну спрямованість;
5. Зрілої форми ідеалізації як процесу, при якому об'єкт, не міняючи своєї природи, вихваляється і звеличується у свідомості суб'єкта зі збереженням суб'єктом власної Его-ідентичності та функції тестування реальності;
6. Взаємній ідентифікації із зобов'язаннями перед партнером, що зрештою формує трансперсональне Super-Ego подружньої пари [4].

Відсутність або недостатня вираженість вказаних компонентів у дорослих об'єктних стосунках приводить до порушень у розвитку і реалізації стосунків між подружжям, заснованих на любові до об'єкту за опорним типом. Наслідком цього є розвиток незадоволення в подружній взаємодії, формування проблем подружніх стосунків. Останнє, зрештою, приводить до створення негативних фонових умов розвитку психіки дитини оскільки це наводить до появи своєрідного батьківського сприйняття дитини. По суті воно нагадує невротичну нав'язливість, що пояснюється видаленням лібідо в Его на користь об'єкта, яким у таких умовах стає дитина.

Фрустровані на рівні подружньої взаємодії бажання і потреби переносяться батьками на стосунки з дитиною, приймаючи в цій сфері завуальовану дію різноманітних за формою і статусом захисних механізмів форм. У такій ситуації, на догоду фрустрованим і витиснутим у несвідоме потребам одного з батьків формується фантазматична коаліція "дитина – один з батьків". Фантазм, доповнюючий недостатність реальних об'єктних стосунків подружнього рівня, створює можливість символічної реалізації фрустрованих у сфері подружньої взаємодії бажань і потреб. Або наводить до їх ілюзорного задоволення. Іншими словами, фантазматичний сценарій взаємодії з дитиною, що стирає грань бажаного і реального, включає його як додатковий або заміщаючий об'єкт, стосунки з яким створюють ілюзію задоволення фрустрованих потреб батьків. Зрештою це і наводить до конфлікту, який переживається на суб'єктивному рівні

стосунків: дитина – один з батьків.

Цей конфлікт, з точки зору динаміки психічних процесів, випромінює антагонізм сексуальних потягів і потягів Его. З точки зору топіки він вказує на бажання і потреби Ід і що обмежує ці інтенції Его. Це призводить до формування особливого роду конфлікту батьківської психіки, головна характеристика якого полягає в тому, що сексуальний потяг у першу чергу піддається витисненню, у ході якого формуються протинавантаження вже не існуючого у полі свідомості матеріалу. У даному випадку це не лише взаємне зіткнення бажань, але, головним чином, їх зіткнення із забороною, спонукаючи до реалізації в завуальованій (прихованою від цензури Его) формі.

Унаслідок цього, пряма розрядка напруження, пов'язаного з такого роду фрустрацією, в поведінці і реальних стосунках з дитиною для батьків блокувана цензурними інстанціями людини і піддається автопластичному типу компенсації. Таким чином формується активність, направлена на себе з метою ілюзорної реалізації не сумісних з Его несвідомих інтенцій.

Можливими варіантами таких реакцій є перетворення не зв'язаною, з-поза невдалих стосунків у сфері подружньої взаємодії, енергії лібідо в соматичну іннервацію (конверсія libido), або такий її катексис, за якого відбувається розвиток аддикції, стримуючою природні процеси сепарації в розвитку об'єктних стосунків. При цьому, дитя перетворюється на деякий особливий символічний об'єкт, що персоналізується, страх втрати стосунків з яким приймає гіпертрофовані форми. Зрештою це не лише призводить до проблеми стосунків дітей і батьків, але і деформує процес індивідуалізації дитячої психіки, утворюючи неконгруентну віковим особливостям дитяти патологічний зв'язок дитячої і батьківської психіки.

При цьому, знаходячись на початковому етапі процесу індивідуалізації, психіка дитини інтегрована в ментальну атмосферу батьків таким чином, що багато патологічних феноменів батьківської психіки в прямій або інвертованій формі знаходять своє віддзеркалення в психіці дитини, що розвивається.

Характер такого віддзеркалення можна відобразити висловом Ж. Лакана згідно з яким: "Якщо гра має для дитини свою цінність, то саме тому, що вона конституює площину віддзеркалення, де вона бачить, як інший проявляє діяльність, яка, будучи більш менш досконалою, більш керованою, ніж його власна, передбачає її, служить їй ідеальною формою. І з цієї миті такий перший об'єкт набуває своєї цінності [З: 128]". Створена батьківським несвідомим гра, що породжує ілюзію адекватних потребам дітей і батьків об'єктних стосунків, формує цінність об'єкта, але в інвертованій формі, що спотворює природний процес розвитку психіки дитини.

Таким чином особливий характер пережитого батьками конфлікту формує опозиційну готовність дитини до відносин з одним із батьків. Остання визначає інтенцію дитини монополізувати кохання і участь одного з батьків на фоні конкуруючих і емоційно напружених відношеннях з іншим, що зрештою впливає на процес становлення соціально-статевої ідентичності.

Наслідком вказаної інтенції є формування компенсаторної (захисної) фемінінності або маскулітності як результату штучного обмеження на фоні опозиційної установки або відсутності ідентифікації, що підтримує, і розвиваючої, з сильною і цінованою особою одного з батьків.

У такій ситуації яскраво виражені ті, що набувають у кожному індивідуальному випадку власної форми переживання тривоги сепарації і страху небажаної поведінки, характерні для едипового конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кернберг О.Ф. Отношения любви: норма и патология / О.Ф. Кернберг. – М.: Независимая фирма "Класс", 2000. – 256 с.
2. Кернберг О.Ф. Тяжёлые личностные расстройства: стратегии в психотерапии / О.Ф. Кернберг. – М.: Класс, 2000. – 464 с.
3. Лакан Ж. Семинары / Ж. Лакан [Кн. 1]. – М.: Логос, 1998. – 432 с.
4. Фрейд З. Я и Оно / З. Фрейд. – Тб.: Мерани, 1991. – Т. 2 – 426 с.

Подано до редакції 15.05.09

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются базовые для развития внутрисемейных отношений феномены. В парадигме глубинной психологии описывается их роль в создании условий психического развития ребёнка.

РЕЗЮМЕ

У статті розглядаються базові для розвитку сімейних стосунків феномени. У парадигмі глибинної психології описується їх роль в створенні умов психічного розвитку дитини.

SUMMARY

The article analyses some phenomena basic for development of interfamily relations. It describes their function in building up conditions for child's psychical development in the paradigm of deep psychology.

Ключевые слова: любовь, сексуальность, структура, развитие, бессознательное

Ключові слова: кохання, сексуальність, структура, розвиток, несвідоме.

Keywords: love, sexuality, structure, development, the unconscious.
